

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov

Ľubomír Čech

**REGIONÁLNE ASPEKTY A SÚVISLOSTI
MEDZINÁRODNOPOLITICKÉHO
VÝVOJA AFGANISTANU**

Vydavateľstvo EKONÓM
2011

Autor ©
Dr. Ľubomír Čech, CSc.

Recenzenti

doc. Mgr. Peter Juza, CSc., PhD.
doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Jazyková redaktorka

Mgr. Soňa Babincová

Za odbornú stránku textu, korektúru a konečnú verziu publikácie
zodpovedá autor.

Schválené pedagogickou a edičnou komisiou Ekonomickej univerzity
v Bratislave v edičnom programe na rok 2011 ako monografia.

ISBN 978-80-225-3281-5

OBSAH

ÚVOD	7
1 AFGANISTAN V PREMENÁCH ČASU	9
1.1 Charakter štátu a determinanty jeho vývoja	9
1.2 Vznik afganského štátu	13
2 VÝVOJ AFGANISTANU V ŠIRŠÍCH SÚVISLOSTIACH MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV	23
2.1 Začiatok „Veľkej hry“ o Afganistan	23
2.2 Cesta k nezávislosti a afganské kráľovstvo	24
2.3 Paštunistan – pokračovanie problémov minulosti	28
2.4 Socialistický experiment a vojna na konci 70. rokov	30
3 AFGANISTAN PO ROZPADE BIPOLARITY	36
3.1 Koniec sovietskej invázie a občianska vojna	36
3.2 Taliban – nový hráč na vnútropolitckej scéne	37
3.3 Americká vojna proti terorizmu v Afganistane	41
3.4 Problémy súčasného Afganistanu – konfrontácia nádejí a sklamaní	44
4 HĽADANIE VÝCHODÍSK PRI RIEŠENÍ AFGANSKEJ OTÁZKY	67
4.1 Regionálny prístup ako spôsob riešenia patovej situácie v Afganistane	67
4.2 Afganské národnoštátne záujmy	70
4.3 Prístupy regionálnych hráčov	74
4.3.1 Minulosťou zaťažené vzťahy Pakistanu a Afganistanu	74
4.3.2 Iránsko-afganské vzťahy podivného susedstva	80
4.3.3 „Veľký Balúčistan“ – kurdský variant problému pre Irán, Afganistan a Pakistan	90
4.3.4 Indicko-afganské vzťahy	97
4.3.5 Stredoázijské republiky a Afganistan	105
4.3.6 Rusko-afganské vzťahy	111
4.3.7 Čínske vzťahy s Afganistanom	118
4.4 Európska vízia regionálneho prístupu	123
4.5 Regionálny prístup a zložitosti konkurenčných záujmov	125
5 ZÁVER	138
RESUMÉ	143

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	144
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	146
PRÍLOHA	165

ÚVOD

Afganistan je krajina, o ktorej sa hovorí. Informácie o nej sa v našich médiách objavujú prevažne len v negatívnych súvislostiach. Samovražedné útoky, Taliban, nedostatok vzdelania, ópium, zaostalý vidiek, chudoba. Frekvencia používania týchto slov v novinových článkoch či televíznych správach v súvislosti s Afganistanom je vysoká. Stačia však tieto slová, aby sme vedeli o tejto krajine naozaj všetko? Je Afganistan len beznádejným štátom bez budúcnosti, kde číha nebezpečenstvo na každom kroku? Je štátom, ktorý vnáša bezpečnostné riziká aj do rámca regionálnych vzťahov?

Afganistan sa do priesečníka zvýšeného záujmu svetovej politiky v 20. storočí dostal prvýkrát na konci 70. rokov v súvislosti so sovietskou vojenskou intervenciou do krajiny. Koniec studenej vojny a zmeny vo vývoji medzinárodných vzťahov s tým späť na istý čas upriamili pozornosť sveta inde, ale teroristické útoky Al-Kájdý 11. 9. 2011 na ciele v Spojených štátoch pritiahli Afganistan opäť do stredu pozornosti. Krajina, ktorá roky fungovala mimo hlavné prúdy svetovej politiky a málokto o nej niečo vedel, bola zrazu konfrontovaná prudko sa meniacim globalizujúcim sa svetom. Odchod sovietskej armády z krajiny, nasledujúca občianska vojna a vláda Talibanu, jej zvrhnutie a vojenská intervencia Spojených štátov do krajiny v rámci vojny proti svetovému terorizmu – to sú základné míľniky vývoja posledných dvoch desaťročí v tejto ťažko skúšanej krajine. Súčasná situácia v krajine nie je dobrá z politického, sociálne – ekonomického ani bezpečnostného hľadiska. Riešiť problémy súčasného Afganistanu nie je jednoduché. Vo vnútri krajiny ani za jeho hranicami v súčasnosti neexistuje reálne vplyvná sila, ponúkajúca ich riešenie. Celý konflikt zostáva naďalej prepletencom záujmov viacerých strán v medzinárodnom i vnútroafganskom meradle. Všetky kategórie zahraničných pracovníkov i vojakov pôsobiacich v Afganistane majú problém včas dešifrovať miestne politické odlišnosti, založené na tribálnych základoch. Medzinárodné spoločenstvo nie je pripravené systematicky a spravodlivo pomáhať pri obnove krajiny. Rezolúcie a vyhlásenia o pomoci často zostávajú na papieri, čo využívajú vnútorní aktéri afganskej politiky pre vlastné obohacovanie a upevnenie svojej moci.

Na to, aby sme sa priblížili k jeho dôkladnejšiemu spoznaniu, musíme splniť jednu dôležitú (a pre mnohých z nás aj mimoriadne náročnú) podmienku – zbaviť sa pohľadu Európana, predstaviteľa západnej civilizácie, masírovaného negatívnym obrazom konzervatívnej moslimskej krajiny, zmietanej občianskou vojnou a chudobou. Samozrejme, všetko o čom sa píše, v Afganistane nájdeme. Samovražedný útok na ubytovňu OSN, strach ľudí hovoriť o Talibane, správy o ziskoch z predaja ópia, či chudobné ženy žobrajúce na kraji chodníka zahalené v špinavej burke. Ale aj v Afganistane prebiehajú pomalé zmeny. Život so zbraňou v ruke síce poznačil celé generácie Afgancov, treba však povedať, že väčšina obyvateľov začína byť z permanentného vojnového konfliktu unavená.

Monografickú prácu „Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodno politického vývoja Afganistanu“ autor napísal v snahe vyplniť medzeru v slovenskej knižnej proveniencii, kde absentuje kompaktný materiál, venujúci sa uvedenej problematike. Svojím zameraním nadväzuje na už publikované monografie autora o islamskej ortodoxii a ortopraxi, kultúre a etnických špecifikách v krajinách, kde pôsobia Ozbrojené sily Slovenskej republiky v rámci operácií medzinárodného krízového manažmentu.

Na Slovensku chýba ucelená publikácia o Afganistane, ktorá by pomohla orientovať sa v záplave (niekedy aj zavádzajúcich) informácií o tejto krajine a zložitostiach jej vývoja v kontexte medzinárodných vzťahov minulosti i súčasnosti. Autor si uvedomuje, že hľadanie aspoň časti odpovedí na zložité aspekty afganského vývoja nemôže byť vždy jednoznačné. Ide o proces, ktorý je komplikovaný a obsahuje v sebe veľa „premenlivých“.

Monografia sa venuje pochopeniu relevantných globálnych i regionálnych aspektov a súvislostí afganskej problematiky v jej historickej genéze i zložitých súvislostiach súčasnej krízy v krajine. Regionálne faktory mali vždy svoju úlohu vo vývoji Afganistanu, aj keď v spojení s geopolitikou mocných tohto sveta skôr s negatívnym dopadom pre jeho napredovanie. V súlade s úsilím o naplnenie stanovených cieľov práce, monografia poukazuje na podmieňujúci vplyv histórie, tribalizmu, prírodných podmienok a konfesie na vývoj afganskej spoločnosti. Analyzuje postavenie krajiny v širších súvislostiach medzinárodných vzťahov v jej novodobej histórii a geopolitických súvislostiach. Kriticky posudzuje možnosti a limity regionálneho prístupu pri riešení súčasnej patovej situácie v Afganistane.

Ambíciou práce je prispieť do diskúsie na otázku, ktorá sa v poslednom čase vyprofilovala do troch slov – „Quo vadis Afganistan?“. Svojím charakterom by rada oslovila všetkých čitateľov, ktorí sa neuspokojujú s konformitou oficiálnych názorov a sú ochotní premýšľať aj v širších súvislostiach predkladanej témy. V tomto zmysle je určená v prvom rade študentom Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ktorým môže pomôcť v rámci štúdia predmetov Medzinárodné politické vzťahy I. a II. a pri písaní tém bakalárskych, diplomových a dizertačných prác na tému Afganistan a medzinárodné vzťahy v regióne širšej Strednej Ázie. V tomto smere môžu publikáciu využiť aj študenti iných vysokých škôl a univerzít so zameraním na politické vedy a medzinárodné vzťahy. V neposlednom rade sa širšie využitie práce ponúka pre tých pracovníkov Ministerstva obrany, Ministerstva vnútra a Ministerstva zahraničných vecí SR, ktorí sa pripravujú na pôsobenie v misiách medzinárodného krízového manažmentu. Tento argument je podporovaný skutočnosťou, že v obsahu habilitačnej práce sú zapracované autorove skúsenosti z práce na vedeckom projekte AGA - 03/2007 – „Národný príspevok pre modulový systém prípravy odborného personálu a veliteľov operačných zoskupení pre efektívne vykonávanie rozšírenej CIMIC/PSYOPS v rámci NATO“.